

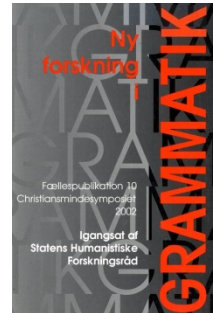
Ny Forskning i Grammatik

Titel: Halliday og Hasans kohæsionsbegreb i en litterær kontekst

Forfatter: Nina Nørgaard

Kilde: C. Bache, M. Birkelund og N. Nørgaard (red.).
Ny Forskning i Grammatik 10, 2003, s. 153-166

URL: <http://ojs.statsbiblioteket.dk/index.php/nfg/issue/archive>

© Forfatterne og Syddansk Universitetsforlag 2003

Betingelser for brug af denne artikel

Denne artikel er omfattet af ophavsretsloven, og der må citeres fra den. Følgende betingelser skal dog være opfyldt:

- Citatet skal være i overensstemmelse med „god skik“
- Der må kun citeres „i det omfang, som betinges af formålet“
- Ophavsmanden til teksten skal krediteres, og kilden skal angives, jf. ovenstående bibliografiske oplysninger.

Søgbarhed

Artiklerne i de ældre numre af *Ny Forskning i Grammatik* (1993-2012) er skannet og OCR-behandlet. OCR står for 'optical character recognition' og kan ved tegngenkendelse konvertere et billede til tekst. Dermed kan man søge i teksten. Imidlertid kan der opstå fejl i tegngenkendelsen, og når man søger på fx navne, skal man være forberedt på at søgningen ikke er 100 % pålidelig.

Halliday og Hasans kohæsiionsbegreb i en litterær kontekst

Nina Nørgaard

1. Indledning

I deres banebrydende bog om kohæsiion fra 1976, *Cohesion in English*, afdækker Halliday og Hasan hvorledes forskellige sproglige ressourcer binder sætninger sammen til tekst og dermed skaber 'tekstur'. Dette sker ved hjælp af forskellige typer af tekst-interne bånd, der af Halliday og Hasan inddeles i fem hovedkategorier: reference, ellipse, substitution, konjunktion og leksikalske relationer, hvoraf ellipse og substitution til tider kategoriseres sammen. Formålet med nærværende artikel er at undersøge aspekter af Halliday og Hasans kohæsiionsbegreb i en litterær sammenhæng samt at pege på hensigtsmæssige udvidelser af begrebet i denne kontekst. Artiklen fokuserer på to områder, der overordnet synes at være af speciel interesse i en litterær sammenhæng, nemlig reference og leksikalske relationer, og vægter desuden betydningen af specifikke valg fra disse kohæsiionskategorier for tekstens status som funktionel kommunikation mellem forfatter og læser.

2. Reference

I alle former for sprogbrug gælder det generelt, at vi søger at organisere vore tekster, så de fungerer optimalt i den givne kommunikationssituation. Dette involverer i høj grad brugen af reference, idet vore modtagere må vide, hvortil vi refererer, når vi for eksempel bruger den bestemte form af substantiver, diverse pronominer, deiktiske adverbier, m.m., således som det er tilfældet i sætningen *Her så hun manden første gang*. I dette eksempel præsenteres de fremhævede elementer af teksten som kendt materiale – enten fra et andet sted i samme tekst

(endoforisk reference) eller fra en ekstrasproglig kontekst (exoforisk reference) – og kun hvis modtageren kender den pågældende kontekst, kan vedkommende afkode sætningen tilfulde. Udover den type reference, der peger ud af teksten til de talendes umiddelbare situationelle kontekst, opererer Halliday og Hasan med endnu en type ekstrasproglig reference, som de benævner “homophor” (1976/1997: 71). Afkodningen af denne referencetype forudsætter en vis kulturel viden eller en mere generel viden om verden som sådan, som det for eksempel er tilfældet i sætningen *I Dublin skinner solen altid*.

2.1. Uløst reference

For den litterære tekst er det karakterisk, at den som regel i meget høj grad udgør sin egen kontekst. Det vil sige, at man i det litterære univers oftest møder endoforisk reference, der forudsætter viden fra et andet sted i samme tekst, samt homoforiske referencer til en bredere kulturel kontekst, som de fleste læsere må forventes at kende¹. En væsentlig undtagelse er nogle forfatteres indledningsvise præsentation af ukendt materiale som kendt ved hjælp af definit reference, der ikke umiddelbart kan afkodes. I nedenstående indledning fra Joyces novelle “Eveline” kan læseren således ikke entydigt identificere referenten for pronomenet *she* samt nominalgrupperne *the window* og *the avenue*².

- (1) She sat at the window watching the evening invade the avenue. Her head was leaned against the window curtains and in her nostrils was the odour of dusty cretonne. She was tired. (Joyce 1914/1992: 29)³

Halliday og Hasan (1976/1992: 298) kalder dette fænomen “false or unresolved cohesion” (falsk eller uløst kohæsion) og beskriver, hvorledes læseren er nødt til at konstruere en imaginær kontekst for at få de

-
1. Desuden forekommer en slags efterligning af exoforisk reference, når tekstens karakterer i passager med dialog fx refererer til sig selv som “jeg” og til hinanden som “du” og “I”.
 2. Afkodningen af sætningens tredje nominalgruppe, *the evening*, er mindre problematisk, da dennes definite element i højere grad synes at pege på et udsnit af dagen end på en bestemt *evening* ud af flere mulige.
 3. Årstallet på venstre side af skråstregen angiver, hvornår værket først udkom, årstallet til højre refererer til den udgave, jeg citerer.

pågældende referencer til at give mening. I deres behandling af uløst kohæsi on, angiver Halliday og Hasan forskellige funktioner af dette sproglige fænomen. Først og fremmest signalerer konstruktionen naturligtvis, at teksten, som læseren har i hånden, ikke er 'hele historien' – at noget er gået forud for den pågældende indledning, og at det er dette 'noget', der refereres til som kendt materiale. En væsentlig funktion af en sådan indledningsvis brug af uløst kohæsi on er således at skabe den illusion, at læseren placeres **in medias res** ved tekstens begyndelse. Ifølge Halliday og Hasan indkoder fænomenet desuden en vis intimitet mellem afsender og modtager i teksten, idet det illuderer at fortælleren og læseren har en fælles referenceramme, hvori de pågældende referencer kan afkodes. Hertil kommer at uløst kohæsi on typisk vil anspore læserens nysgerrighed og dermed lokke os til at læse videre for at få afsløret, hvortil der refereres.

Da formålet med *Cohesion in English* er af almen sproglig og ikke specifik litterær karakter, begrænser Halliday og Hasans gennemgang af uløst kohæsi on i litteratur sig forståeligt nok til ovennævnte funktioner. I en litterær kontekst synes det imidlertid væsentligt tillige at nævne, at hvor in-medias-res-begyndelsen er en konvention, de fleste læsere kender, accepterer og med lidt øvelse bliver forholdsvis gode til at forholde sig til, bliver det straks sværere at afkode tekster, der benytter sig af samme greb i mere udpræget grad. Et væsentligt eksempel herpå er brugen af uløst kohæsi on i passager med stream-of-consciousness, som vi for eksempel ser det i James Joyces *Ulysses* (1922/1993). I nedenstående passage fra kapitel 4, er det eksempelvis ikke umiddelbart muligt for læseren at identificere referenten for det bestemte pronomen *it* i (g):

- (2) (a) He crossed to the bright side, avoiding the loose cellarflap of number seventyfive. (b) The sun was nearing the steeple of George's church. (c) Be a warm day I fancy. (d) Specially in these black clothes feel it more. (e) Black conducts, reflects, (refracts is it?), the heat. (f) But I couldn't go in that light suit. (g) Make a picnic of it. (4, ll. 77-81)⁴.

4. Her og i det følgende har mine referencer til *Ulysses* formen: (kapitel, linje(r)).

Først langt senere i kapitlet forstår vi, at Bloom skal til en begravelse senere på dagen, og at det er denne begravelse, der refereres til med det pågældende pronomen. I kombination med skiftet fra tredje til første persons reference i (c) samt de defintitte referencer *these* og *that* i (d) og (f) signalerer det for læseren uløste *it*, at den situationelle kontekst, i hvilken disse referencer kan afkodes, ikke er den situationelle kontekst, hvori forfatteren (via fortælleren) kommunikerer direkte med læseren. I stedet indikerer den uløste kohæision, at passagens situationelle kontekst er Blooms bevidsthed, da de pågældende referencer netop ikke vil være uløste i denne kontekst. Såvel 'afsender' (Bloom) som 'modtager' (Bloom) ved tydeligvis, hvortil der refereres, og Joyces brug af uløst kohæision indkoder således den pågældende kontekst i teksten. Et morsomt tilsvarende eksempel forekommer i kapitel 18, hvori læseren præsenteres for Molly Blooms tankestrøm umiddelbart inden hun falder i søvn. Da Molly selvfølgelig selv ved, hvem hun tænker på, er det for hende naturligt og ganske uproblematisk at tænke på sin mand Bloom, sin elsker Boylan samt andre mænd i sit liv som *he*. Som med Bloom-eksemplet ovenfor, er dette valg af reference med til at indkode Mollys bevidsthed som kapitlets situationelle kontekst, da referenten i alle andre kontekster (ret un hensigtsmæssigt) ikke ville være entydig. For læseren er det for eksempel ikke altid klart, hvem der refereres til, og resultatet heraf er ofte en væsentlig grad af forvirring samt et godt grin.

Med sin gradvist stigende brug af uløst kohæision i *Ulysses* konstruerer Joyce ikke blot en bestemt situationel kontekst og dermed en bestemt 'virkelighed' i teksten (dvs den subjektive virkelighed, der udgøres af en karakters bevidsthed), men komplicerer desuden tekstens status som funktionel kommunikation mellem forfatter og læser. Den uløste kohæision gør teksten langt sværere at afkode end tekster, der ikke benytter sig af dette sproglige greb, idet den bryder med konventionelle paradigmer for brugen af definit reference. Stabadserne med at afkode den uløste kohæision har en tendens til at dreje læserens opmærksomhed fra karakterer og handling til selve tekstens status **som tekst**. Vor opmærksomhed drages ikke blot mod den uløste kohæisions brud med paradigmet, men også mod selve paradigmet og det, at den kohæisionsmæssigt uproblematisk tekst (typisk den litterære realisme) er en litterær konstruktion i lige så høj grad som mere ukonventionelle

tekster i stil med *Ulysses*. Uløst kohæsi on kan dermed ses som en af de mange måder hvorpå Joyce udfordrer sine læsere til at reflektere over litteraturens – og ultimativt sprogets – natur som betydningsskabende ressource.

3. Leksikalske relationer

En anden væsentlig teksturskabende sproglig ressource er leksikalsk kohæsi. Repetition, synonymi og kollokation er de tre overordnede kategorier af leksikalske relationer, der, ligesom reference, er med til at binde sætninger sammen til tekst. Sådanne relationer forekommer naturligvis også i litterære tekster, og netop analysen af den type tekst indikerer, at det kan være frugtbart at operere med en lidt bredere opfattelse af leksikalsk kohæsi end den, der skitseres af Halliday og Hasan (1976/1992: 274-292). Jeg vil i det følgende fokusere på metaforisk kohæsi mellem leksikalske enheder, der ikke umiddelbart passer ind i Halliday og Hasans kohæsi-kategorier samt den type kohæsi, der eksisterer på tværs af lange tekstpassager, som vi for eksempel ser det i romanen.

3.1. Metaforisk synonymi

I første kapitel af *Ulysses* refereres der til flere forskellige "bowls" (skåle, fade, kar) – referencer der tydeligvis bidrager til at binde teksten sammen og skabe betydninger. På romanens første side møder vi bi-personen Buck Mulligan, der med sin barberskål i hånden gør grin med ritualer fra den katolske messe:

- (3) Stately, plump Buck Mulligan came from the stairhead, bearing a **bowl** of lather on which a mirror and a razor lay crossed. A yellow dressinggown, ungirdled, was sustained gently behind him on the mild morning air. He held the **bowl** aloft and intoned:
– *Introibo ad altare Dei*. (1, ll. 1-5)

Senere betragter Stephen den efterladte barberskål, hvilket får ham til at tænke på en anden skål fra en helt anden kontekst, nemlig røgelseskaret fra hans tid som elev på den katolske skole Clongowes:

- (4) Warm sunshine merrying over the sea. The nickel **shavingbowl**

shone, forgotten, on the parapet. Why should I bring it down?
Or leave it there all day, forgotten friendship?
He went over to it, held it in his hands awhile, feeling its coolness,
smelling the clammy slaver of the lather in which the brush was
stuck. So I carried **the boat of incense** then at Clongowes. I am
another now and yet the same. (1, ll. 307-312)

Imellem disse to passager refereres der til yderligere to *bowls*, nemlig den skål Stephens moder kastede op i, før hun døde, samt Dublin-bugten, der beskrives som *a bowl of bitter waters*:

- (5) Stephen, an elbow rested on the jagged granite, leaned his palm against his brow and gazed at the fraying edge of his shiny black coatsleeve. Pain, that was not yet the pain of love, fretted his heart. Silently, in a dream she [ie Stephens mother] had come to him after her death, her wasted body within its loose brown grave-clothes giving off an odour of wax and rosewood, her breath, that had bent upon him, mute, reproachful, a faint odour of wetted ashes. Across the threadbare cuffedge he saw the sea hailed as a great sweet mother by the wellfed voice beside him. The **ring of bay and skyline** held a dull green mass of liquid. A **bowl** of white china had stood beside her deathbed holding the green sluggish bile which she had torn up from her rotting liver by fits of loud groaning vomiting. (1, ll. 100-110)
- (6) A cloud began to cover the sun slowly, wholly, shadowing the **bay** in deeper green. It lay beneath him, a **bowl** of bitter waters. Fergus' song: I sang it alone in the house, holding down the long dark chords. Her door was open: she wanted to hear my music. Silent with awe and pity I went to her bedside. She was crying in her wretched bed. For those words, Stephen: love's bitter mystery. (1, ll. 248-253)

Gentagelsen af det leksikalske element *bowl* er en del af den sproglige 'lim', der får disse passager samt kapitlet som helhed til at hænge sammen. Desuden rummer kapitlet kohæusive bånd mellem referencerne til Stephens moder og til havet som *a great sweet mother* (se ovenfor). Hertil kommer den gentagne reference til farven grøn i forbindelse

med Dublin-bugten, Mrs Dedaluses galde-farvede opkast, snottet i Stephens lommeørklæde og irsk digtning (jf. Mulligan, der efter at have lånt Stephens lommeørklæde udbryder *The bard's noserag! A new art colour for our Irish poets: snotgreen.* (1, l. 73)). I de omtalte passager skabes der kohæsivt en kompleksitet af betydning, idet de pågældende kohæsiionsbånd sammenkæder – og dermed overfører betydning mellem – elementer af så forskelligartet karakter som religion, galdegrøn opkast og irsk poesi med et noget frastødende billede af religion og irsk digtning til følge.

Det er værd at bemærke, at de forskellige forekomster af henholdsvis *bowl* og *green* er kohæsive og binder teksten sammen, selvom de ikke nødvendigvis har samme referent. Halliday og Hasan forklarer det således:

reference is irrelevant to lexical cohesion. It is not by virtue of any referential relation that there is a cohesive force set up between two occurrences of a lexical item; rather, the cohesion exists as a direct relation between the forms themselves (1976/1997: 284).

Det er altså den leksikalske form og ikke det semantiske indhold, der gør disse elementer kohæsive. Men hvordan forholder det sig så med forbindelsen mellem eksempelvis *sea* og *mother* samt *bay* og *bowl*? Selvom disse eksempler ikke umiddelbart passer ind i Halliday og Hasans underkategorier af leksikalisk kohæsiion, er de figurative bånd, der eksisterer mellem disse, tydeligvis med til at binde teksten sammen og skabe tekstur. Jeg vil derfor argumentere for, at eksempler som *sea/mother* og *bay/bowl* kan betragtes som en slags metaforiske 'synonymer', omend de kohæsive bånd synes mindre tydelige end fx Hallidays tekstbogs eksempler på synonymi: *sound/noice* og *cavalery/horses* (1994: 331). Som *sound* i bogstavelig forstand kan være *noice* kan *the bay* altså figurativt være *a bowl*, hvorved de to leksikalske enheder – der normalt tilhører hvert sit semantiske felt – får en tekstsammenbindende funktion.

Et indlysende problem ved en udvidelse af Halliday og Hasans kohæsiionskategori som foreslået her er, at der naturligvis ikke kan eksistere

kriterier for, hvad der således kan optræde som metaforiske synonymmer. Et væsentligt fortolkningselement sniger sig altså dermed ind i den ellers så relativt regelrette kategorisering af kohæsiionsbånd. Det bør naturligvis ikke være et mål i sig selv at kategorisere, men hvis man vil beskrive en given teksts tekstur, kan det ikke desto mindre virke problematisk, at dele af begrebsapparatet for den pågældende beskrivelse er baseret på modtagerens subjektive fortolkning. At kategoriseringen af ovennævnte eksempler som metaforisk synonymi – og dermed som metaforisk kohæsiion – imidlertid ikke er vilkårlig, understøttes af andre kohæsive elementer i de pågældende passager. Således sammenbinder konjunktionsbåndet *so* referencerne til Mulligans barber-skål og *the boat of incense* i eksempel (4), mens forbindelsen mellem *bay* og *bowl* understøttes af alliterationen i *the bay* [...] *a bowl of bitter waters* i (6) og af parallelkonstruktionen i (5). Hertil kommer en vis prominens af den leksikalske enhed *bowl* i kapitlet, hvilket har en tendens til at skærpe læserens opmærksomhed og og få os til at søge betydningssammenhænge. Det er altså ikke udelukkende læserens subjektive vurdering af, hvad der er metaforiske sammenhænge, der gør eksempelvis *bay* og *bowl* kohæsive, men derimod forskellige signaler i teksten selv.

For den praktiske analyse vil en eksplicit udvidelse af Halliday og Hasans kohæsiionsbegreb til at rumme metaforisk synonymi være et kærkomment signal om, at leksikalske kohæsiionsbånd reelt ikke altid er så konventionelle og stabile, som diverse tekstbogseksempler typisk indikerer, men til tider kan være højst idiosynkratiske, kreative og kontekstafhængige. De ovenfor diskuterede (og lignende) eksempler synes at pege på en tendens i litterære tekster til netop at anvende ukonventionelle og dermed overraskende kohæsive bånd som en vigtig betydningskabende ressource.

3.2. Kohæsiion på tekstens makroniveau

I Halliday og Hasans studie af kohæsiion såvel som i andre analyser af dette sproglige fænomen er genstandsområdet typisk, hvad jeg vil kalde 'lokal kohæsiion'. For eksempel demonstrerer Eggins (1994: 85-95) meget illustrativt, hvorledes en kortere teksts tekstur afhænger af lokale kohæsive bånd. Ved at fjerne disse bånd, fjerner Eggins også tekstens tekstur og dermed dens status som tekst. Teksturen i den litte-

rære tekst afhænger naturligvis også af lokal kohæsion, men analysen af længere tekster som for eksempel en roman indikerer, at endnu en type kohæsionsbånd er af betydning i sådanne tekster: nemlig de kohæsive bånd, der skaber betydningsmønstre over væsentligt længere passager end dem, der normalt analyseres fra dette perspektiv. Det skal retfærdigvis nævnes, at Halliday og Hasan (1976/1997: 294) i forbifarten nævner at “cohesion can extend over very long sequences” og at “writers exploit this potential by making cohesive ties across very long stretches of text”, men med disse bemærkninger forlader de straks emnet igen.

Et ganske simpelt eksempel på kohæsion på tværs af længere tekstpassager er det evidente bånd, der eksisterer mellem referencer til Bloom igennem hele Joyces *Ulysses*. Det binder tydeligvis romanen sammen, at den rummer en eller flere karakterer, der gang på gang refereres til, og der hersker ingen tvivl om, at den *Bloom*, der omtales i kapitel 4 og kapitel 17, er en og samme person. Et mere komplekst eksempel på denne type kohæsion er beskrivelserne af Stephen og Blooms påklædning i henholdsvis kapitel 1 og kapitel 4, idet begge bærer sorg. I kapitel 1 nævnes det i forbifarten – men dog tæt ved en passage om hans moders sygdom og død – at Stephens jakkeærme (og underforstået også hans jakke) er sort (1, l. 101), at han nægter at gå i grå bukser (1, l. 120), og at hans hat ligeledes er sort (1, ll. 518-520). Først et godt stykke inde i kapitlet får vi eksplicit at vide, at han bærer sorg (1, ll. 570-571). Om Blooms påklædning får vi først at vide, at han tror, han får det varmt i solen på grund af sit sorte tøj (4, ll. 78-79). Senere nævnes en begravelse, men uden at Blooms tøj forbindes hermed (4, ll. 118-119 og 319). Ved kapitles afslutning afsløres det, at også Bloom bærer sorg – i hans tilfælde fordi han senere på dagen skal til begravelse hos en af sine bekendte. Det, vi ser her, er altså ikke verbatim repetition, men en gradvis opbygning af leksikalske sæt, der har med Stephen og Blooms påklædning at gøre, og som sætter den opmærksomme læser i stand til at konkludere, at de bærer sorg, endnu før dette siges eksplicit. Hvor beskrivelserne af de to karakterers påklædning grundlæggende er uden væsentlig betydning for kapitlernes lokale tekstur, etablerer disse istedet et betydningsmønster på tværs af flere mellemliggende kapitler. Der skabes således sprogligt en parallel mellem Stephen og Bloom, der inviterer til fortolkning. Vi op-

dager hurtigt, at Stephen ikke blot sørger over sin afdøde moder men også over en ikke død men alligevel fraværende fader. Bloom, der bærer sorg på grund af den forestående begravelse, tænker desuden på sin egen faders selvmord samt – vigtigst af alt – tabet af sin nyfødte søn for 11 år siden. På denne måde slås et af romanens centrale temaer an: en søn der søger en fader, og en fader der søger en søn.

Et andet eksempel på kohæSION på tekstens makroniveau ses i kapitlerne 1 og 3 i form af repetition af den leksikalske enhed *dogsbody* (tre gange ledsaget af adjektivet *poor*). Først bruges vokativkonstruktionen *poor dogsbody* af Mulligan om Stephen (1, l. 112), og kort efter refererer Stephen i tanker til sig selv med samme substantiv, mens han betragter sig selv i spejlet (1, l. 137). Gentagelsen af dette lidt usædvanlige udtryk inden for relativt få linjer giver det en prominens, der sandsynligvis får mange læsere til at genkalde forekomsten af udtrykket i disse linjer, når de efterfølgende læser om den døde hund, Stephen ser på stranden i kapitel 3. Da han kort tid efter tænker på hunden som *poor dogsbody* (3, ll. 351-352) er parallellen mellem Stephen og den døde hund svær at overse, og læseren forledes via repetitionen til at reflektere over betydningen af den pågældende parallel.

Med en udvidelse af kohæSIONsbegrebet til mere eksplicit at rumme kohæSION på tekstens makroniveau vil det være hensigtsmæssigt også at berøre den nedre grænse for denne type kohæSION. Til dette formål er nedenstående eksempler fra *Ulysses* illustrative:

- (7) – And there's your Latin quarter **hat**, he [ie Buck Mulligan] said. Stephen picked **it** up and put **it** on. (1, ll. 519-520).
- (8) His [ie Bloom's] hand took his **hat** from the peg over his initialled heavy **overcoat** and his lost property office secondhand **waterproof**. (4, ll. 66-67).

I det første eksempel er der tydeligvis kohæSION mellem referencen til Stevens hat og de to efterfølgende anaforiske pronomielle referencer til den samme leksikalske enhed. I citatet fra kapitel 4 kollokerer de leksikale elementer *hat*, *overcoat* og *waterproof*. Alle disse kohæSIVE bånd hjælper således med til at binde teksten sammen lokalt og skabe

tekstur. Det er imidlertid værd at bemærke, at der, selvom det leksikalske element *hat* forekommer i begge kapitler, ikke eksisterer noget kohæsitivt bånd imellem de to forekomster af dette ord.

Hvis vi sammenholder dette ikke-kohæsive eksempel med kohæsiionsbåndene mellem beskrivelserne af Stephen og Blooms sørgetøj eller de forskellige forekomster af vokativkonstruktionen *poor dogsbody*, må vi konkludere, at der åbenbart ligger et fortolkningsmæssigt element i kategoriseringen af disse kohæsiionsbånd på tværs af længere tekstpassager. Vi kan finde sproglige mønstre i teksten, men kan altså ikke automatisk konkludere, at disse mønstre er betydningsbærende. Kohæsiion på tekstens makroniveau involverer således den samme problematik som metaforisk synonymi: nemlig spørgsmålet om, hvad det er, der afgør, om noget er kohæsitivt. Det drejer sig naturligvis ikke om, at læseren (litteraten, lingvisten, lystlæseren, etc.) leder efter kohæsive bånd blot for at kunne kategorisere disse – det er i hvert fald ikke en særlig frugtbar analyseform – men er nærmere et spørgsmål om, hvorvidt vi bemærker båndende, og hvad, det er, der får os til at bemærke dem. Som med metaforisk synonymi kan der heller ikke på dette område eksistere faste kriterier for, hvornår leksikalske elementer er kohæsive på tværs af længere tekstpassager. Eksemplet *poor dogsbody* indikerer, at repetition af relativt specielle leksikalske elementer oplagt vil blive opfattet som en kohæsiv betydningsbærende forbindelse, og det ligger lige for at gætte på, at det samme gør sig gældende for andre sproglige konstruktioner af speciel karakter. Mere problematisk er det med referencerne til Bloom og Stevens sørgetøj, der sprogligt netop gør meget lidt væsen af sig i romanen. På trods af deres betydningsmæssige prominens (i og med at de konstruerer den meget væsentlige og noget specielle betydning, at to af romanens karakterer uafhængigt af hinanden bærer sorg), er disse referencer bemærkelsesværdigt lidt iøjnefaldende.

Hvis vi – med et noget fortænkt men illustrativt eksempel – ikke ser, at forekomsten af *Bloom* i kapitel 4 og 17 er kohæsive og altså tekst-sammenbindende, går vi tydeligvis glip af et meget væsentligt betydningselement i romanen. På samme vis med forekomsterne af *poor dogsbody*, omend man sagtens kan forstå romanen uden at bemærke kohæsiionsbåndene mellem disse. Det er således interessant at bemær-

ke, at vi til forskel fra lokal kohæsion ikke savner kohæsion på tekstens makroniveau, når sådanne bånd ikke er tilstede i teksten, eller når de er så vage, at vi ikke bemærker dem. Når vi bemærker dem, er deres virkning imidlertid stærk, som det er tilfældet med ovennævnte paralleller mellem Stephen og Bloom samt mellem Steven og den døde hund, og der kan ikke herske tvivl om deres tekstsammenbindende – kohæsive – funktion.

4. Konklusion

At dømme efter ovenstående analyser spiller kohæsion en vigtig rolle i kodningen af *Ulysses* som interpersonel kommunikation mellem Joyce og hans læsere. Først og fremmest komplicerer Joyce vores læsning af romanen ved sin gradvist øgede brug af uløst kohæsion, der dels er svær at afkode og dels springer i øjnene ved sit brud med mere konventionelle paradigmatisk valg, hvorved læserens opmærksomhed delvis flyttes fra en mere traditionel mimetisk læsning af teksten til tekstens status som tekst.

Hvad angår den type kohæsion, der forekommer på tværs af længere tekstpassager, er det desuden karakteristisk for *Ulysses*, at mange af de elementer, som mere konventionelle værker typisk ville give sproglig prominens på grund af deres væsentlige tematiske betydning, ofte er stilistisk nedtonet i denne roman. Således synes eksempelvis de kohæsive bånd diskuteret i afsnit 3.2 at være 'backgrounded' i en sådan grad, at denne 'backgrounding' nærmest resulterer i en form for 'foregrounding'. Populært sagt er det nærmest iøjnefaldende, hvor lidt disse ellers meget væsentlige elementer springer i øjnene. Joyce spiller tydeligvis op imod vore forventninger med dette sproglige greb og kræver stor opmærksomhed fra læseren, hvis denne ønsker at få det fulde udbytte af sin læsning af romanen.

Jeg indrømmer gerne, at begge de her foreslåede udvidelser af Halliday og Hasans kohæsionsbegreb gør begrebet sværere at håndtere, idet både metaforisk kohæsion og kohæsion på tekstens makroniveau til tider involverer et subjektivt element af fortolkning, som normalt ikke er til stede i eksempler, der passer mere umiddelbart ind i Halliday og Hasans kategorier. En sådan nuancering af kohæsionsbegrebet gør

naturligvis dette mere komplekst og besværliggør måske endda til tider kategoriseringen af tekstens kohæsive bånd. Ikke desto mindre vil jeg argumentere for, at vi begrænser vor beskrivelse af en given teksts tekstur, hvis ikke vi inkluderer disse typer kohæsionsbånd.

Selvom de her diskuterede kohæsionstyper forekommer særlig hyppigt i litterære tekster, ser vi dem også i mange andre sproglige sammenhænge. Nærværende delanalyse af Joyces roman illustrerer, hvordan applikationen af Halliday og Hasans sprogmodel på en litterær tekst ikke blot kan bruges til at afdække litterær betydningsdannelse, men også til at kaste lys tilbage på modellen selv og give os en større forståelse af, hvordan tekstur skabes også i ikke-litterære tekster.

Henvisninger

- Eggins, S. (1994). *An Introduction to Systemic Functional Linguistics*. Great Britain: Pinter.
- Halliday, M. A. K. (1994). *An Introduction to Functional Grammar*. London, New York, Sydney, Auckland: Arnold.
- Halliday, M. A. K & R. Hasan. (1976/1997). *Cohesion in English*. London & New York: Longman.
- Joyce, J. (1914/1992). *Dubliners*. London, New York, Victoria: Penguin.
- Joyce, J. (1922/1993). *Ulysses*. London and New York: Vintage Books.
- Nørgaard, N. (2002). *Systemic Functional Linguistics and Literary Analysis. A Hallidayan Approach to Joyce – A Joycean Approach to Halliday*. Upubliceret Ph.D.-afhandling. Syddansk Universitet, Odense.

